

- В.С. Ніценко // Вісник ХНАУ [Серія «Економічні науки»]. – Харків : ХНАУ. – 2012. – № 10. – С. 122-133.
8. Нова середньострокова політика розвитку зернового ринку в Україні / Розвадовскі Р., Дебатіс М., Рембіш В., Орехівський В., Кравченко І. – К., 2006. – 35 с.
  9. Нові кредити, надані домашнім господарствам та нефінансовим корпораціям : статистичний випуск // Національний банк України. – Липень 2014 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://bank.gov.ua/doccatalog/document?id=66239>.
  10. Про Аграрний фонд : Постанова Кабінету Міністрів України від 06.07.2005 № 543 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/543-2005-%D0%BF>.
  11. Про зерно та ринок зерна в Україні : Закон України від 04.07.2002 № 37-IV // Відомості Верховної Ради України. – 2002. – № 35. – Ст.258.
  12. Про корпорацію // Офіційний сайт ПАТ «Державна продовольчо-зернова корпорація України» [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.pzcu.gov.ua/ua/about/>.
  13. Про створення Аграрної біржі : Постанова Кабінету Міністрів України від 26.12.2005 № 1285 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/1285-2005-%D0%BF>.
  14. Татаренко Г. Шпаклінка в світ / Г. Татаренко, Д. Владимиров // Бизнес. – 2013. – № 29. – С. 58-60.

УДК 338.431:334.7

Мельник О.І.

аспірант, асистент кафедри економіки підприємства та управління персоналом

Чернівецького національного університету імені Юрія Федьковича

ФІНАНСОВА БЕЗПЕКА СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКИХ ТОВАРОВИРОБНИКІВ У КОНТЕКСТІ ЇХ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ

У статті розглянуто теоретичні та прикладні аспекти фінансової безпеки виробників сільськогосподарської продукції у контексті їх конкурентоспроможності. Проаналізовано сучасну структуру іноземних інвестицій в аграрний сектор національної економіки України. Визначено, які заходи потрібно здійснити у напрямі формування ефективного механізму забезпечення фінансової безпеки сільськогосподарських товаровиробників.

Ключові слова: фінансова безпека, конкурентоспроможність, сільськогосподарські виробники, інвестиції, рентабельність.

Мельник О.И. ФИНАНСОВАЯ БЕЗОПАСНОСТЬ СЕЛЬСКОХОЗЯЙСТВЕННЫХ ТОВАРОПРОИЗВОДИТЕЛЕЙ В КОНТЕКСТЕ ИХ КОНКУРЕНТОСПОСОБНОСТИ

В статье рассмотрены теоретические и прикладные аспекты финансовой безопасности производителей сельскохозяйственной продукции в контексте их конкурентоспособности. Проанализирована современная структура иностранных инвестиций в аграрный сектор национальной экономики Украины. Определено, какие меры нужно осуществить в направлении формирования эффективного механизма обеспечения финансовой безопасности сельскохозяйственных товаропроизводителей.

Ключевые слова: финансовая безопасность, конкурентоспособность, сельскохозяйственные производители, инвестиции, рентабельность.

Melnyk O.I. FINANCIAL SECURITY OF AGRICULTURAL PRODUCERS IN THE CONTEXT OF THEIR COMPETITIVENESS

The article examines the theoretical and practical aspects of financial safety of agricultural producers in the context of their competitiveness. The modern structure of foreign investment in the agricultural sector of the economy of Ukraine. Measures which should be put into action toward the formation of the effective mechanism for ensuring the financial security of agricultural producers have been determined.

Keywords: financial security, competitiveness, agricultural producers, investment, profitability.

Постановка проблеми. У сучасному конкурентному середовищі важливе значення для сільськогосподарських товаровиробників має фінансове забезпечення діяльності, що є основною передумовою ефективного функціонування, забезпечення їх конкурентоспроможності та реалізації власних інтересів. У ринкових умовах фінансова складова підтримки, розвитку та забезпечення конкурентоспроможності сільськогосподарських виробників набуває особливої уваги, оскільки їх діяльність характеризується підвищеною ризикованістю, що пов'язана з сезонністю, тривалістю та характером виробничого процесу, умовами і термінами постачання сировини й матеріалів тощо.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Проблеми фінансового забезпечення діяльності суб'єктів господарювання аграрного сектора економіки знайшли своє відображення у наукових працях відомих дослідників, зокрема В. Андрійчука, О. Ареф'євої, О. Бородіної, Т. Васильціва, І. Гришової, О. Гудзь, М. Дем'яненка, А. Козаченка, Т. Кузенка, М. Ма-

ліка, О. Непочатенка, О. Приказюка, П. Саблука, П. Стецюка, С. Тітової та інших. Однак фінансова складова забезпечення конкурентоспроможності виробників сільськогосподарської продукції потребує більш детального вивчення.

Метою статті є визначення особливостей та робота практичних рекомендацій щодо фінансового забезпечення конкурентоспроможності сільськогосподарських товаровиробників.

Виклад основного матеріалу. У контексті недовисконалості ринку фінансових послуг для виробників сільськогосподарської продукції та обмеженості власних фінансових ресурсів найважливішою складовою забезпечення їх конкурентоспроможності та економічної безпеки, зокрема, є фінансова, оскільки є основою для усіх інших складових. Фінансова безпека сільськогосподарських підприємств є важливою складовою фінансової безпеки аграрного сектору економіки, а підтримання сталою її рівня набуває вагомому значення для подальшого економічного розвитку країни.

М. Погосова та В. Лебедева акцентують увагу на тому, що фінансова безпека підприємства являє собою такий його стан, що:

- забезпечує оптимальне залучення та ефективне використання фінансових ресурсів підприємства;
- дозволяє самостійно розробляти та впроваджувати фінансову стратегію;
- забезпечує оптимальне залучення та ефективне використання фінансових ресурсів підприємства;
- дозволяють ідентифікувати небезпеки та загрози стану підприємства та розробляти заходи для їх вчасного усунення;
- має бути оцінена якісними та кількісними показниками, які мають граничні значення [1].

Фінансова безпека може бути визначена як стан найбільш ефективного використання корпоративних ресурсів, виражений у найкращих значеннях фінансових показників прибутковості та рентабельності бізнесу, якості управління й використання основних і оборотних засобів, структури його капіталу, норми виплат за цінними паперами, а також курсової вартості його цінних паперів як синтетичного індикатора поточного фінансово-господарського становища й перспектив її технологічного та фінансового розвитку. Головна мета фінансової безпеки підприємства полягає в тому, щоб гарантувати його стабільне і максимальное ефективне функціонування сьогодні та високий потенціал розвитку в майбутньому. Головна умова фінансової безпеки підприємства – здатність протистояти існуючим і тим, що виникають, небезпекам та загрозам, які можуть завдати фінансової шкоди підприємству, небажано змінити структуру капіталу, примусово ліквідувати підприємство тощо [2, с. 97].

Фінансова безпека сільськогосподарських підприємств у широкому розумінні – це його здатність досягти належного рівня конкурентоспроможності за будь-якого ступеня впливу можливих ризиків і загроз. Виділення достатнього рівня забезпечення конкурентних переваг підприємства в якості основного критерію його фінансової безпеки дозволяє одночасно врахувати і галузеву приналежність суб'єкта господарювання, і ступінь забезпечення його необхідни-

ми ресурсами, і якісний рівень пропонованих ним товарів чи послуг. Тому достатній рівень конкурентоспроможності є вагомим показником здатності підприємства подолати негативний вплив цих ризиків і загроз, а отже й досягти необхідного рівня його фінансової безпеки [3, с. 83].

Враховуючи практику господарювання вітчизняних сільськогосподарських товаровиробників, управління фінансовою безпекою стає потрібним лише тоді, коли аграрій опинився у стані фінансової небезпеки, а головне, в умовах мінливості та невизначеності ринкового середовища, є недопущення цього.

Визначаючи критерії оцінки фінансової безпеки агроформувань необхідно враховувати, що її забезпечення не є явищем статичним і потребує постійної координації заходів. Так, варто враховувати всі організаційні особливості агроформувань, їх величину, форму власності, організаційно-правову форму господарювання, кількість засновників тощо. При визначенні критеріїв оцінки фінансової безпеки логічно виділяти макро- і мікроекономічний, зовнішній і внутрішній аспекти, рівні існуючої системи фінансування [7].

На нашу думку, фінансова безпека виробників сільськогосподарської продукції характеризується достатніми обсягами фінансових ресурсів, необхідних для здійснення виробництва та підтримки своєї конкурентоспроможності.

Визначальним фактором фінансової безпеки можна вважати прибутковість сільськогосподарської діяльності, яку визначають за допомогою показників рентабельності [2, с. 99]. Рентабельність – це виражений у відсотках відносний показник прибутковості, який характеризує ефективність витрат підприємства загалом або ефективність виробництва окремих видів продукції (у вітчизняній практиці сільськогосподарських підприємств найбільш поширеним є показник рентабельності, який розраховується як відношення валового прибутку до повної собівартості реалізованої продукції, тобто рентабельність продукції (товарів, робіт, послуг). Цей показник демонструє, скільки отримано прибутку на кожен витрачений господарством гривню) (табл. 1).

Таблиця 1

Основні економічні результати діяльності сільськогосподарських підприємств України

Показник	Роки				2013 р. до 2010 р., %
	2010	2011	2012	2013	
Чистий дохід від реалізації сільськогосподарської продукції, млн грн	78596,9	100681,2	128452,6	128684,8	163,7
Прибуток, збиток від реалізації сільськогосподарської продукції, млн грн	13931,6	21530,2	22297,1	13516,8	97,0
Рівень рентабельності виробництва сільськогосподарської продукції, %	21,5	27,2	21,0	11,7	54,4
у тому числі:					
Продукції рослинництва	26,7	32,3	22,3	11,1	41,6
Продукції тваринництва	7,8	13,0	14,3	11,3	144,8
Зернових і зернобобових культур	14,2	26,1	15,7	2,4	16,9
Насіння соняшнику	62,8	55,7	45,0	28,2	44,9
Цукрових буряків (фабричних)	16,5	35,8	15,9	3,1	18,8
Картоплі	57,5	18,6	-18,1	22,4	38,9
Овочів	10,3	11,1	-0,7	7,5	72,8
Плодів і ягід	15,0	14,9	8,9	127,5	850,0
Великої рогатої худоби	-35,4	-23,9	-28,4	-41,3	116,7
Свиней	-7,7	-3,5	1,9	0,2	2,6
Овець і кіз	-26,3	-36,6	-36,4	-36,2	137,6
Птиці	-3,6	-15,1	-6,5	-5,9	163,8

Джерело: дані Державної служби статистики України [5]

Фінансовий результат від основної діяльності сільськогосподарських підприємств (крім малих) у 2013 р. становив 12,5 млрд грн прибутку проти 24,1 млрд грн у 2012 р., рівень рентабельності (без урахування бюджетних дотацій і доплат) у цілому склав 11,5% проти 20,2% у попередньому році.

Прибутки від виробництва продукції сільськогосподарства і надання послуг у рослинництві і тваринництві отримали 66,9% підприємств, у середньому на 1 підприємство сума прибутку становила 3,1 млн грн (у 2012 р. – 74,6% і 3,5 млн грн. відповідно). У той же час 33,1% підприємств отримали від сільськогосподарського виробництва збитки, сума яких у розрахунку на 1 підприємство склала 2,1 млн грн (у 2012 р. – відповідно 24,5% і 1,6 млн грн).

У 2013 р. сільськогосподарськими підприємствами, як і в попередньому році, був отриманий позитивний результат від діяльності як у рослинництві, так і в тваринництві.

У рослинництві підприємствами отримано 9060,9 млн грн прибутку, а рентабельність склала 11,1% (у 2012 р. відповідно 17029,8 млн грн і 22,3%).

У звітному році було зафіксовано зниження рівня рентабельності виробництва більшості продукції рослинництва. Зокрема, прибутковість зернових і зернобобових культур скоротилася з 15,2% у 2012 р. до 1,7% у 2013 р., соняшнику – з 45,8% до 29,0%, ріпаку – з 21,4% до 8,4%, цукрових буряків (фабричних) – з 15,7% до 2,7%.

Поряд із цим, за підсумками 2013 р., суттєво зросла рентабельність виробництва картоплі – з мінус 21,5% у 2012 р. до 22,2% у 2013 р. Також спостерігається зростання рентабельності виробництва овочів відкритого ґрунту, прибутковість якого становила 8,9% проти мінус 6,8% у 2012 р.

У галузі тваринництва, як і в попередньому році, було рентабельним вирощування свиней на м'ясо та виробництво молока і яєць. Порівняно з 2012 р. прибутковість молока збільшилася з 2,3% до 13,4%, але зменшилася прибутковість виробництва яєць з 52,6% до 47,6% та вирощування свиней на м'ясо – з 2,0% до 0,2%.

У 2013 р. вирощування сільськогосподарських тварин на м'ясо залишилося не ефективним. Так, ще більш збитковим стало виробництво м'яса вели-

кої рогатої худоби, рентабельність якого становила мінус 43,2% проти мінус 29,5% у 2012 р., птиці – мінус 9,9% проти мінус 7,2%, вовни – мінус 73,0% проти мінус 61,0%. Проте зменшилася збитковість вирощування на м'ясо овець і кіз, яка становила мінус 33,9% проти мінус 40,0% у 2012 р.

У цілому від діяльності у галузі тваринництва підприємствами отримано 2844,5 млн грн прибутку, а загальний рівень рентабельності становив 11,4% (у 2012 р. – 3169,6 млн грн і 14,3% відповідно) [6].

Фермери готові брати на себе кредитні зобов'язання та інвестувати додаткові кошти у свій бізнес, але нині банки фактично не пропонують спеціалізованих кредитних продуктів для аграріїв, та й відсоткові ставки занадто високі. Найчастіше фермерам вистачає коштів тільки, щоб покрити усі обов'язкові витрати. Можливо, кредит – це і вихід, але поки що не в Україні. Аграріям не хочуть видавати довготермінові кредити – 70% усіх кредитів у галузі – короткотермінові, а інші 30% – це кредити, видані на довгий термін для великих підприємств, із великим оборотом та цінним заставним майном. У малого та середнього фермера немає особливо дорогої застави, а ризикувати будинком, де проживає сім'я, ніхто не хоче.

Вже сьогодні сільське господарство є провідним сектором для іноземних інвесторів. Так, у 2012 році обсяги прямих іноземних інвестицій зросли на 6,4% порівняно з 2011 роком. Така тенденція зберігається й прогнозується, що у наступні 5-10 років українські аграрії зможуть залучити \$30 млрд інвестицій. Найбільшими країнами-інвесторами у сільське господарство України є Кіпр, Данія, Німеччина та Великобританія (табл. 2).

За даними Державної служби статистики України, у першому кварталі 2014 року потік іноземних інвестицій впав на 6,2 млрд дол. Великі зарубіжні компанії – кіпрські, німецькі, голландські, російські та австрійські – вкладають менше, ніж раніше. Тенденція експертів не дивує: за їхніми словами, інвестори згортають діяльність, адже не можуть планувати розвиток бізнесу на тлі незрозумілої політичної ситуації та складних відносин із Російською Федерацією.

На превеликий жаль, українське законодавство, яке регулює основні питання ведення товарного сільськогосподарського виробництва, є недосконалим, що

Таблиця 2

Найбільші країни-інвестори у сільське господарство України станом на 31 грудня відповідного року

Країна-інвестор	Обсяги іноземних інвестицій			
	2012 р.		2013 р.	
	тис. дол. США	%	тис. дол. США	%
Всього	728 768,3	100,0	839 311,2	100,0
Кіпр	314 260,0	43,1	376 167,6	44,8
Данія	64 121,8	8,8	66 186,1	7,9
Німеччина	63 399,0	8,7	71 543,9	8,5
Великобританія	37 622,4	5,2	41 949,9	5,0
Польща	32 808,3	4,5	34 087,5	4,1
Віргінські острови	27 250,3	3,7	32 396,4	3,9
США	25 929,8	3,6	38 179,1	4,5
Франція	22 372,9	3,1	23 243,5	2,8
Російська Федерація	10 962,8	1,5	11 811,3	1,4
Китай	1 690,2	0,2	2 390,2	0,3
Частка сільського господарства у загальному обсязі іноземних інвестицій, %	1,3		1,4	

Джерело: за даними Державної служби статистики України

відштовхує велику кількість потенційних інвесторів. Більш того, у законодавстві закріплені норми, які створюють суттєві перешкоди для входження іноземних інвесторів в українське сільське господарство.

Іноземні інвестори готові інвестувати і займатись сільським господарством у тому разі, коли вони можуть отримати сільськогосподарську землю у власність. Це необхідно задля отримання гарантії збереження землі за ними, а також для залучення кредитів для розвитку бізнесу під заставу земель. Однак, згідно із Земельним кодексом України, іноземні компанії, а також українські компанії із іноземним капіталом (навіть якщо він становить 0,01%) не можуть набувати власність на землю сільськогосподарського призначення.

В Україні діє мораторій на купівлю-продаж переважної більшості сільськогосподарських земель. Для іноземних інвесторів дана норма створює майже непрохідний бар'єр, тому що вони не можуть придбати землю на відкритих ринкових умовах. До 2015 року жодна юридична чи фізична особа не може набути у власність сільськогосподарську землю площею більше 100 га. Зрозуміло, що обійти дане обмеження можна створивши декілька юридичних осіб, кожна з яких буде володіти по 100 га землі. Однак для впровадження сучасного сільського господарства необхідні землі набагато більшої площі, яка сягає масивів із тисяч гектарів. Створювати та підтримувати таку кількість компаній буде просто не вигідно.

Враховуючи, що отримання права власності на сільськогосподарські землі іноземними інвесторами є практично неможливим, залишається єдиний вихід – орендувати ділянки та паї у господарств населення. Саме таким шляхом пішли українські аграрні компанії. Однак, на відміну від права власності, право оренди не дає впевненості у тому, що земля буде у користуванні компанією протягом строку, необхідного для успішної інвестиції. Більшість договорів укладається на короткий термін, однак для реалізації успішного проекту в сільському господарстві землю необхідно обробляти як мінімум 5-10 років. Також нерідко договори оренди розриваються достроково за ініціативою селян, або змінюються в односторонньому порядку законодавцем (як, наприклад, законодавче підвищення розміру орендної плати за землю). Отже, іноземним інвесторам оренда не може слугувати реальною альтернативою права власності на землю.

Для того щоб ефективно використовувати потенціал аграрного сектору України, нам не обійтись без залучення фінансових ресурсів і технологій іноземних інвесторів. Для цього необхідно прийняти політичне рішення стосовно лібералізації ринку землі в Україні [8].

Загалом, інвестор мусить оцінити усі аспекти агробізнесу, в тому числі особливості, котрі стримують чи сповільнюють потік інвестицій. По-перше, до загальних ризиків ведення бізнесу додаються ще й природні та погодні ризики. По-друге, це неможливість повного контролю через великі площі. По-третє, тривалий виробничий цикл, який унеможливорює швидку окупність інвестицій. Ще одним чинником є важкі умови праці, через які освічені і талановиті працівники вирішують займатися офісною роботою. П'ятим фактором зі знаком «мінус» для інвестицій у сільське господарство, зокрема у рослинництво, є регіональні особливості. Усі ці чинники створюють ще одну проблему – труднощі при отриманні кредиту. Тим не менш нині у світі склалася ситуація, за якої

інвестиції в аграрний бізнес необхідні: за оцінками ООН, до 2015 року виробництво продуктів харчування у світі мусить зрости на 70-100%, і це тільки для того, щоб втримати нинішній баланс між кількістю населення і кількістю продуктів харчування, адже щороку населення Землі збільшується на 2,5%. Не кажучи вже про те, що близько мільярда людей нині не отримує належної кількості продуктів. Насторожує і те, що кількість сільськогосподарських земель у світі не тільки не збільшується, а й скорочується. Андрій Ярмач зазначає, що у США, які нині є світовим лідером з виробництва продуктів харчування, кожні 2 хвилини площі сільгоспземель зменшуються на 1 га [9].

Першочерговими заходами у напрямі формування ефективного механізму забезпечення фінансової безпеки сільськогосподарських підприємств повинні стати такі: 1) розробка стратегії забезпечення фінансової безпеки та підтримка процесів її реалізації адекватною фінансовою політикою на всіх ієрархічних рівнях управління підприємством; 2) раціоналізація відносин з контрагентами у сфері виконання умов підписаних договорів, проведення своєчасних розрахунків за власними борговими зобов'язаннями, управління дебіторською заборгованістю підприємства; 3) організація періодичного моніторингу та діагностики фінансової безпеки сільськогосподарських підприємств з подальшим формулюванням практичних висновків та результатів, що є основою для розробки та прийняття управлінських рішень в аспекті підвищення рівня фінансової безпеки; 4) забезпечення контролю у сфері фінансових відносин підприємства; 5) формування інституційного середовища забезпечення фінансової безпеки, передусім в аспекті узгодження впливу чинників внутрішнього та зовнішнього середовища сільськогосподарського підприємства на процеси розвитку фінансової безпеки; 6) розробка превентивних заходів протидії загрозам фінансової безпеки підприємств на засадах ідентифікації їх джерел, усунення причин їх виникнення та запобігання можливості їх прояву в перспективі; 7) диверсифікація діяльності сільськогосподарських підприємств; 8) стимулювання процесу залучення фінансових інвестицій [4].

Вирішення проблеми низького рівня фінансової безпеки вимагає значних зусиль держави та суб'єктів господарювання. Насамперед варто створити сприятливий економічний клімат для ведення підприємницької діяльності. Нормальне функціонування сільськогосподарських підприємств неможливе без залучення кредитних ресурсів як короткострокових, так і довгострокових на прийнятних умовах. Важливим чинником є використання різних форм забезпечення повернення позикових коштів. У свою чергу, керівники підприємств повинні систематично контролювати рівень економічної безпеки сільськогосподарських підприємств, зокрема її фінансової складової, для своєчасного виявлення загроз та здійснення відповідних заходів по їх усуненню з найменшими втратами.

Таким чином, забезпечення фінансової безпеки є одним з пріоритетних завдань керівництва підприємства. Однак недосконалість фінансового ринку, законодавчої бази й специфіка функціонування української економіки ще більше загострюють проблеми забезпечення фінансової безпеки і виділяють її як важливу складову в системі економічної безпеки підприємства.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Погосова М.Ю. Аналіз методичного забезпечення оцінювання фінансової безпеки підприємства / М.Ю. Погосова, В.С. Лебедева [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.rusnauka.com>.
2. Тітова С.П. Основи формування фінансової складової економічної безпеки аграрних підприємств / С.П. Тітова // Економіка АПК. – 2010. – № 9. – С. 96-101.
3. Єлістратова Ю.О. Економічна безпека сільськогосподарських підприємств та її складові на макро– та мікрорівнях / Ю.О. Єлістратова // Інноваційна економіка. – 2010. – № 19. – С. 81-85.
4. Бойко В.В. Механізм забезпечення фінансової безпеки сільськогосподарських підприємств / В.В. Бойко [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://sophus.at.ua/publ/2013_12_19_20_kampodilsk/sekcija_4_2013_12_19_20/mekhanizm_zabezpe
5. Сільське господарство України. Статистичний збірник за 2013 рік. – К. : Держкомстат України, 2014. – 390 с.
6. Експрес випуск «Економічні результати сільськогосподарського виробництва за 2013 рік» від 02.04.2014 р. № 122/0/06.Звн-14. – 5 с.
7. Гудзь О.Є. Діагностика економічних можливостей агроформувань щодо забезпечення фінансової безпеки в кризових деформаціях / О.Є. Гудзь [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://agrofin.com.ua/files/gudz_04.pdf.
8. Опаиц А. Юридичні бар'єри для іноземного інвестування в агро-сектор України / А. Опаиц [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.pwc.com/ua/uk/publications/publication043.jhtml>.
9. Кузьо Н. Філософія інвестицій в аграрний сектор / Н. Кузьо // Агробізнес сьогодні [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.agro-business.com.ua/event/1344-2012-12-10-14-19-25.html>.

УДК 378.1:334.025:338.12.105:311.17

Мілевський С.В.

кандидат економічних наук,

доцент кафедри економічної кібернетики

Харківського національного економічного університету імені Семена Кузнеця

Мілевська Т.С.

старший викладач кафедри статистики

та економічного прогнозування

Харківського національного економічного університету імені Семена Кузнеця

АНАЛІЗ РИНКУ ОСВІТНІХ ПОСЛУГ В УКРАЇНІ

У статті розглянуто тенденції змін кількості ВНЗ, кількості випускників та абітурієнтів. Виділено найбільш популярні напрями підготовки з точки зору абітурієнтів та роботодавців. Визначено диспропорції розвитку ринку освітніх послуг в Україні.

Ключові слова: вища освіта, ринок освітніх послуг, кількість абітурієнтів, кількість випускників шкіл, популярні напрями підготовки, найбільш затребувані професії, диспропорції ринку освітніх послуг.

Мілевский С.В., Милевская Т.С. АНАЛИЗ РЫНКА ОБРАЗОВАТЕЛЬНЫХ УСЛУГ В УКРАИНЕ

В статье рассмотрены тенденции изменений количества вузов, количества выпускников и абитуриентов. Выделены наиболее популярные направления подготовки с точки зрения абитуриентов и работодателей. Определены диспропорции развития рынка образовательных услуг в Украине.

Ключевые слова: высшее образование, рынок образовательных услуг, количество абитуриентов, количество выпускников школ, популярные направления подготовки, наиболее востребованные профессии, диспропорции рынка образовательных услуг.

Milevskiy S.V., Milevska T.S. EDUCATIONAL SERVICES MARKET ANALYSIS IN UKRAINE

In the article the trends in the number of universities, the number of graduates and students are considered. The most popular fields of study in terms of students and employers are highlighted. Disparity of educational market in Ukraine is determined.

Keywords: higher education, education market, number of applicants, number of school graduates, popular areas of training, most popular professions, disparities of education market.

Постановка проблеми. Починаючи з 1991 року перед державою постало завдання реформувати діяльність системи вищої освіти в нових соціально-політичних умовах, збалансувати її з потребами економіки і суспільства. Виникла гостра потреба в переорієнтації національної системи вищої освіти і науки на підготовку такого людського капіталу, який би забезпечив інноваційний розвиток країни за рахунок тісної взаємодії вищої освіти, науки, бізнесу та влади.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. За даними Державної служби статистики України, за роки незалежності в Україні підвищувався попит на послуги вищих навчальних закладів (табл. 1) [1].

Проте у 2008–2009 навчальному році настав переломний момент, який можна охарактеризувати такими тенденціями:

1) зниження кількості ВНЗ;

2) зниження кількості абітурієнтів;

3) зниження випуску студентів.

Постановка завдання. Об'єктивними причинами цього є перш за все демографічний спад початку 90-х років ХХ століття та усвідомлення суспільством того, що освіта повинна відповідати вимогам сучасного ринку праці. Тобто ринок вищої освіти став перенасиченим пропозицією. Це призвело до того, що конкурентну боротьбу за абітурієнтів можуть виграти тільки ті ВНЗ, які пропонують якісну освіту з урахуванням сучасних вимог роботодавців.

Динаміка кількості ВНЗ та чисельності студентів, наведена у таблиці 1, свідчить про те, що популярність вищої освіти невпинно зростала до 2009/2010 навчального року включно. Це підтверджується збіль-